

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

21-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap minden szerdán.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal.

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám.

MÉG NÉHÁNY SZÓ A KRITIKÁRÓL. *)

Már maga azon tény, hogy czikkem, mely némi részben Gyulai „Néhány szava“ ellen van intézve, a nélkül, hogy Eszter szerzőjének pártjára, vagy épen — mi engem megsem illetve, — védelmére kelnék — e lap hasábjain nyert helyet: e tény, a szóban forgó kérdés egyik ágára két oldalról is világot vet. Bizonyítja, hogy a mily természetesnek tartom a vélemény-különbségeket, szintoly barátja vagyok a különböző vélemények tusájának, hogy összemérkezésükből az igazság kiderüljön — s ennyiben egyező állásponton állok Gyulaival, kinek némely állításai ellen akarok épen szólani. S bizonyítja, hogy Gyulai téved abban: mintha egy lap nem lehetne bizonyos tekintetben közönyös tér, hol az egymás ellen küzdő eszmék harczukat kivivhassák; s oly szigorun kellene annak bizonyos nézetekhez ragaszkodnia, bizonyos pártzászlót fentartania, hogy határain belül ellenkezőt perczig se tűrhessen, ki se hallgathasson. Valóban ez csak úgy volna kivihető, ha a mennyi vélemény-árnyalat (s tehát a mennyi ember) ugyanannyi közlönye is volna a nyilvánosságnak; így minden kritikusknak magának kellene lapot tartani, melyben — mint saját független küzdterén, vivhatna nézetei mellett; — vagy ha nem, a szerkesztőnek végre is bizonyos fokig arra kell jutnia, mitől őt Gyulai megőrizni akarja, hogy t. i. magáétól némileg eltérő nézete-

ket is registráljon, s árnyalatokban legalább, meggyőződése ellen szóló véleményeknek nyisson tért. Sim, ebben téved Gyulai s lesz következetlenné, merő következetesség-keresésből.

Azt hiszem, a hiba egy szükséges megkülönböztetés hiányából ered. Igen is, az elvek harczában szigoru következetességet s solidaritást kívánhatunk, mint az egyéntől, ugy a párttól s illetőleg annak közlönyétől is; de az elvek gyakorlati alkalmazása végetlen sokféle lehet, a nélkül, hogy következetlenségnek, vagy pártkötelességek sértésének vádja alá lehetne valakit venni miatta. Politikában a pártfegyelem bizonyos kérdésekben az egyéni nézet alárendelését követeli az egyéntől az elvnek még részletes alkalmazásaiban is; de az irodalomban s jelesen a szépirodalomban ily szigoru követelményeket semmi pártfegyelem nem intézhet az egyes harczoszhoz. Politikában nem csak az jellemzi a pártokat, hogy egyik tory másik whig, egyik (nálunk) felelős ministeriumot másik municipiumot kíván, hanem az is, hogy a vám- vagy közlekedési stb. kérdésekben is együtt szavaz. Aesthetikában értjük, hogy minden idealista és realista külön saját zászlója alá siet; s a romantikus és classicus kérlelhetlenül vivja egymást; de hogy ezt vagy azt arra lehetne kötelezni pártja érdekében, hogy elveit s kritikusi mértékét így vagy amúgy alkalmazza ez vagy amaz egyes műre: ezt képzelnem tudom s a mily igaztalan, ép oly nevetséges követelésnek is tartanám. Ugyanazon iskola

*) Lásd Gyulai Pál két cikkét e lapok 17. s 18. számban.

emberei — ugyanazon elvek harczosai közt az egyes tények, az egyes jelenségek fölött különböző nézetek uralkodhatnak, s az eltérő alkalmazás mit sem vonhat le az elvek tisztaságából, az iskola vagy párt solidaritásából. Nézetem szerint e megkülönböztetést nem szabad feledniünk, midőn irodalmi pártokról, kritikai lap szerkesztéséről szólnunk. Azt hiszem, Gyulainak, midőn cikkeket írta, esze ágában sem volt irodalmi jellemtelenséggel, színezetlenséggel vádolni *e lapokat*, s pedig a szerkesztő, csak minap is, és épen e sorok írójával szemben kitünő példát adott azon elv alkalmazására, melyet Gyulai mint határozatlan pártnélküliséget visszautasít!

De épen az, hogy az elv alkalmazásában különbségeket tesz az föl s tőrök el, míg az elvekben a pártok összetartását lehetségesnek s szükségesnek tartom, — feltételezi nézeteimet a kritika (illetőleg a kritikus) szenvedélyessége tárgyában is. Azt kívánjuk a kritikustól is, mint minden írótól általában, hogy elveiről meggyőződve, azoktól áthatva, azok iránt lelkesülve legyen; ez helyes, ez méltányos; különben a mit ír szintoly lanyha, lelketlen, hatástalan lesz mint maga. De én azt követelem tőle, hogy igazán *elvektől* legyen áthatva; hogy lelkesedését az *ügy* szentségéből s a közhasznosság vágyából meritse; s hogy szenvedélyességét egyedül az igazság keresésére fordítsa.

Azt hiszem, nem lehet célja senkinek a szenvedélyességet, az erős és féktelen indulatot önmagáért pártolni, — csak mint eszközt, nagy dolgok kivitelére, rejtett igazságok föl kutatására, becses de nehéz diadalmok kivívására. Az irodalomban is ez a szenvedély célja, s a poros oklevelek buvárának ép oly szüksége van arra, mint a költőnek vagy kritikusknak. De ha akár egyik, akár másik, szenvedélyének illetlen modorban, epéskedésben s dulakodásban keresne szelentyüt, azt hiszem el kellene fordulnunk tőle; ha birunk vele — visszautasítanunk; ha nem, — kitérnünk előle. És e tekintetben, bár mint vitassuk innen s túl, a társadalmi illem egy elven alapszik az irodalmi illemmel.

A politikai pártküzdelmek példája itt nem alkalmazható. Azért nem, mert a politikában mindenkit közvetlenül s ugy szól-

ván személyesen érintő érdekekről van szó; személyes és köz szabadságaink s jogaink védelme vagy megtámadása, az egyének egyénnel szembeni harcát szüli s kényszerít — vagy legalább feljogosít — gyakran, hogy az igazság fegyvere helyett „argumentum ad hominem“ alkalmazásával sujtsuk le az ellent. A politikában minden becsületes eszköz jó, csak célhoz vezessen. S még e szó „becsületes“ is, mily tág lelkiismeretű értelmet vett a politikában, a diplomáciában. Még a nemzetjog, annyival inkább a bel-közjog elvei sem változhatlanok; a magánjogok pedig minden nép s minden év törvényhozásában változnak. A természetjogból a tényleges oly keveset tartott meg: csak annyit s azt, mit az egyesnek, vagy a többségnek vagy a hatalomnak érdeke követelt vagy megengedett; s ily tényállásban ki nem látja át a legelkeseredettebb politikai harcok természetes voltát sőt szükségességét is; ki ne akarná feláldozni a küzdők kéjelem-érzetét, hol az emberiség vagy egy nemzet közvetlen érdekeiről van szó? ki venné rossz neven Foxnak, hogy dühösen támaszt vádat Warren Hastings ellen, midőn milliók jóllétét vagy nyomorát látja függeni a személytől? ki tiltaná meg Macaulaynak, hogy Derby lord eljárását a szigor és guny minden fegyvereivel ostromolja, midőn hazája fejlődésének gátját látja benne? Sőt a történetírásnak is megengedjük a szenvedélyességet, egyének s események megítésélében. Itt nem a közvetlen érdek szól mellette, mert a mult, bármily keserűen s keményen támadtatik is meg, többé meg nem másítható; hanem épen az adja a történetírónak a szenvedély szabadságát, mert személyes rokon és ellenszenv nem vezetheti s nem jö azon veszélybe, hogy elvei a szenvedély által megvesztegettessenek, sőt szenvedélyét elvei költik fel s vezetik. Tacitus még azért nem lesz „epés rágalmazó“, ha a föld legnagyobb zsarnokait undokságukban állítja kora — s az utóvilág ítélőszéke elébe.

Az irodalmi kritikára azonban ezen eljárás szabadság épen nem alkalmazható. Ám tüzzön össze az idealista a materialismussal s törje, zuzza azt legerősb fegyvereivel okoskodásának, meggyőzésének, vagy — ám! szenvedélyének s megvetésé-

nek is. De ha ezt tette, minden jogát föl is használta, a mivel az irodalom terén rendelkezhetik. S ha tovább megy, és művéért — mely tán erkölcstelen, — az író tãmadja meg ugy, mintha ő volna az erkölcstelen, — nem csak jogtalanságot követett el, de (mint az irodalomtörténetben számos példa bizonyítja) nem egyszer a tényleges igazság ellen is vét, azaz : hazud. A mű, mindenestől az övé, martaléka. De ugy kell azt tekintenie, mintha nem tudná kitől eredt, vagy mintha senkitől sem eredt volna, csak ugy termett volna. S itt, egy történetesen odavetett példa, Gyulai I. cikkében, ismét elég világos cynosurát szolgáltat kezünkre. „Nálunk — ugymond — nem rég még azon is nagy fontossággal vitakoztak, vajon szabad-e azt mondani a költőről, hogy a politikai éretlenek tapsait hajhászsa.“ S bár ő ezt gunyosan s kicsinylőleg hozza fel, szabad legyen kérdenem : nem tul megy-e a kritika a maga jogán, ha az írónak *erkölcsi intentióit* kutatja.

X Értsük meg egymást világosan. Minden irodalmi műnek céljának kell lenni s a kritikusnak kötelessége e célzott fogni először is szemügyre. Szabadságot adok neki, megítélni, vajon a cél maga is jól volt-e kitűzve, méltó-e fáradni utána, van-e benne valóság stb. — annyival inkább joga van, sőt kötelessége itélni a felől : a kitűzött célnak megfelel-e a választott műforma, a kidolgozás és minden egyes részlet, — s el van-e általában érve a cél? De ki nem érti, hogy itt mindig csak *azon* célról van szó, mely a műben, mint alapeszme benrejlik — s világért sem azon külső — a mű belalkotásán kívül eső — célokról, melyekért talán az író művét írta. ¹⁾ Ezek a műnek szintoly esetleges körülményei, mint az : fütött vagy fütetlen szobában írt-e a költő; lovagolva gondolkozott-e, mint tán Pope, vagy behuzott ablakredőnyök megett, mint — ha nem csalódom — Young szokott. Egyszer egy fiatal költőt, kiben némi tehetséget sejték,

¹⁾ Lássuk példában. Valamely drãma tele van szinfaltépő frázisokkal, hazáról, magyar dicsőségről, „Extra Hungarum“ -ról stb. A szerző bizonyosan nem ezeket akarã *alapeszméül* tűzni, ezek csak mellasleges dolgok a színműben. Ne legyen már most szabad a kritikának azt megmondani, hogy szerző ezek által mit *akart* elérni, hogy például az aesthetikai éretlenek tapsait hajhászsa? Ezt értekező bizonyosan nem akarta állítani. Szerk.

mi azóta igazolva is lön, — élesen támadtam meg, hogy zsengéivel — önálló füzetben tolakodott a közönség elé; szemlesütve vallá meg, hogy atyja azon évben halt meg, anyja özvegyiségre maradt egy kis adóssággal, s ő füzeteért száz forint honorariumot kapott a nyomdásztól, mivel anyján segített. A versek azért nem váltak jobbakká, az irodalom nem nyert velök semmit, írójuk pedig bizonyosan vesztett — de lám, mily erkölcsi intentio lappang, a művészi cél mögött néha! Ama vitát, melyre Gy. célloz, föleleveníteni, vagy benne itéletet mondani nem lehet célom. De azt hiszem, míg a kritikusnak teljes joga volt kimutatni, hogy bizonyos műben nincs tragikum, hogy művészi célja merőben elhibázott vagy el nem ért; — ahhoz semmi köze, akart-e a szerző tapsot nyerni — s kitől? épen oly kevésbé mint ahhoz, mennyi honorariumot kapott. A mű, mondom s ismétlem, ugy a mint van, egész műszerkezetével, benső célzatával — a kritikus prédája; tépje össze; mutassa ki, hogy nem érdemel tapsot, s a ki megtapsolja, éretlen; de ne verje meg, bárminő alanyi hangulatban van is, a szerzőt a ki írta, a színészt a ki játszta, a publicumot mely tapsolt, s a padokat melyek türték és fel nem kiáltottak, — mert az egyén fölött neki semmi joga, s annak erkölcsi, vagy tán anyagi célzatait csak isten vizsgálhatja. Vagy jó lesz-e, ha a költő is vissza fordul s a kritikusnak hasonlóan személyét támadja meg elvei és véleménye helyett?

Azt hiszem e kérdéssel, mely a kritika jogkörét illeti, egyenes összefüggésben van a másik is, tudnillik az illedelem, vagy ha általánosabban akarjuk : *a modor kérdése*. Részemről abban semmi illetlent nem találok, ha valaki egy silány művet darabokra szét szed, eltipor, s a művészet, e királyi felség nevében, halálos itéletet hoz felette. De azt igen is illetlennek tartom, ha valaki az íróról azt mondja például, hogy számár. Drastikus kifejezést választottam, hogy egyszerre érthetővé váljak. S akármennyit vitassuk is a magánéleti s irodalmi beszéd, társalgás, közlekedés — különbségét, soha sem fogom elhinni, hogy szabad volna nyomtatásban vastagabban beszélni mint szóval. Az irodalom, előttem szalon; nem annyi-

ban, hogy mindig bókot mondani s minden gyöngeséget kimélni kellene benne — hanem annyiban, hogy a faragatlanságot, az indulatoskodást, a goromba kitöréseket szintoly kevésbé türik el itt mint ott; kevésbé, mint a valódi bünt. A költőtől megkivánjuk az illemességet; mi jogon mentenők fel alóla a kritikust? — Shakspearenek, óriási érneiért, elnézzük azon vastag kifejezéseket, melyeket kora szelleme is ment s az is, hogy

épen *azokban* is jellemzetes, erőteljes, valóhű; de próbálja csak ma, valamely költő, s épen nálunk, hasonlóban keresni a hatást! A költőtől megkivánjuk, hogy a szenvedélyeknek, melyeket fest, ura maradjon legnagyobb lángolásukban is; s a kritikust féltjük, hogy ha szenvedélye fékezésére utasítatik; elveszti szabadságát s erőtlenné, gyöngévé válik.

SZÁSZ KÁROLY.

(Vége következik.)

BELIRODALOM.

BULCSÚ KÁROLY KÖLTEMÉNYEI. 1850—1860. Kecskeméten, nyomtatott Szilády Károlynál. 1860. (Vége.)

Az elbeszélő nem felé gravitáló költemények közül ki kell még emelnünk „Hunyadi végső diadalt,” mely balladai hangon van tartva, de a ballada tömött, cselekvényes, fordulatos menetele helyett csupán *egy* mozzanat festői felfogására szorítkozik, azon egy időpontra, mikor Hunyadi a nándori győzelemből diadalmasan megtér, s úgy látszik, mintha egyenesen az *ismert kép* magyarázatául volna írva. Ezenkívül hibás az által is, hogy az érület egysége ez örömpillanatban Capistrán jóslataival és magának szerzőnek, a korhoz s tárgyhöz épen nem illő, hanem a közelebbi orosz-török háboru keltette török sympathiáival van megrontva. Továbbá szintén ballada-szerű a „Salamon bűnjegye” című költemény, de a balladának concentrált rövidsége nélkül. Salamon és anyja vitája igen hosszúra van nyújtva. „A vértanu küzdelme” — szerzőként legenda, — minden cselekvény nélküli rajongása egy máglyára ítéltnek, hangban, előadásban semmi legendai. Az évszám (1852), mely föl van jegyezve, olyan formát sejtet, de csak sejtet, hogy e költemény szerzőnek alanyi tépelődése. „A legelső színész” nem annyira elbeszélés, mint allegoria, sajátságos, nehezen utánpéldelhető allegoria, mint többnyire a Bulcsúé. Az ő s korban, midőn még szőlőlugas az emberi hajlék, egy anya azt álmodja, hogy száz arcu fia születik, s a *vész szelleme* mind e száz arcot elpusztítja, egyen kívül, s mind a száz *kebel vére* ez egy arcra foly, „hol az éhségnek sárga színe mutatja: *ő nyomor fia*.” A gyermek valóban megszületik, nő, színész lesz, dicsőség koszoruzza, de, mint anyja álmodá, egyszer csak „oda lesz a sok *élet*, oda” — hanem végre a költő megjelen lantjával,

Hogy álomba ringassa át
Őt az idétlen dicsőség fiát

„s a ki szeméit befogta, őt, a költőt, a jóttevőt, illetéknép megáldotta” — t. i. hogy az legyen „a színész az ápoló dajkája.” Tehát a színészet előbb *virágozik*, aztán *elhal*, haldoklásában megáldja a költőt, hogy az legyen ezentel a színészet *ápoló dajkája*. Én valóban nem értem. A „Hadur dalnok” című rege is, mely tulajdonképen Vörösmarty apotheosisa, efféle allegorai ábrázolat, nem minden emelkedés nélkül, sok szép részlettel, de mégis megsokalljuk előbb a hősök, aztán a költők egyenkinti felidézését, hogy utoljára Vörösmartyra kerüljön a sor. Nem is számítva a „Termények gyűlését” Alparon, melyben az ásvány- és növényország minden képviselői közt *vas és kender* (*vas és papír*) nyeri el a diadalt, — ez allegorai tulságos hajlam elannyira uralkodik szerzőnk költészetén, hogy „Emlékszózat egy orvos ravatalán” című gyászversében sem talált érzelmeinek méltóbb kifejezést, mintha az *Életet és Halált* versengve lépteti föl; „Élet-korok” című költeménye (fölriva: *Shakspere után*, de megvallom, nem kerestem rá), továbbá „A bor” miszerint Noé előbb *bárány*, aztán *oroszlán*, végre *disznóvértönta* szőlőtő alá, mind efféle tanábrázolatok, melyek B. didactico-allegoricus irányát bizonyítják, s a költői gondolat s annak előadása közt ama meghasonlást éreztetik, melyről fönebb szólottam.

De nemcsak az eszme és kifejezés közti ket-tősség az, mi e gyűjtemény sok darabjának árt, hanem magának az előadásnak *egyenlőtlen sége* is. Nem volna Bulcsúnál költői hangulat, eszme, kifejezés? De igen, mindenik. Ábrándos lelke sokszor tulon tul is költői, hangulata többnyire emelkedett, kifejezése a *részletekben* többnyire erőteljes. De a hangulat feszül ott is, hol nem kellene, aztán aláesik: az egységet ritka költeményében tudja végig megtartani; a kifejezés olykor valóban szép, hogy következő soron már dagályba puffadjon, vagy fagyponat alatti színvonalra buk-jék. Ott van mindjárt „Ajánlása” (Teleki grófné-

hoz), mely ódai szárnyalással kezdi, hogy sok föllengés után egy régi, kopott, fagyos szójátékon végezze, melyet a grófné nevéből csinál (Teleki = *tele ki*), feláldozván ennek nemcsak ódája hangját, de még a nyelvtant is, ép az utolsó szóban! Ő ki a gyermek korról oly találó költőiséggel mondja „Ifju költőkhöz“ címzett versében :

Az illatos tavasz
Lényünket áthatja,
Ránk a cseresznye
Virágít hullatja . . . (1 l.)

minél a természet és emberi élet tavaszát, a gyermekkor vágyaival, kedvteléseivel (a kedves piros cseresznye!) öszhangzóban, rövidebben, költőiben kifejezni alig lehet, máshol „gyémánt-szürtem leomló mézpaták“ (11 l.) „mézes kenyért termő keserű füst“ (29 l.) stb. képtelenséget ír; ő ki a „Napkelet hőstét“ bár allegoriásan, de emelkedett hangon zengi, ugyancsak Eteléről azt mondja, hogy *vadat* álmodik; ő ki a fonó kis leányról irt költeményben végig naiv hangot tud tartani, a gyermekek szájába (257 l.) e szavakat adja :

Ma az élet utját sok kigyó bejárja,
S a ferde műveltség pokoli vad árja
Győző lába alá tipraná korunkat —

tehát oly valamit, a mi azok élettapasztalásával s ártatlan derült világnézetével merőben ellenkezik; ugyanazon sok szép részlettel bíró költeményben, melyet főnebb dicsérve hoztam fel („Pusztán“), miután azt kérdi : „Hol lelünk egy követ, egy történeti jelt, rajt' a *kihalt multat* s a jelent *siratni?*“ hogy e kihalt multat *sirathassa*, vajon kinek emlékét fogja keresni? *Árboczét és Törtelét!*

Igen hol nyugszanak : kiknek *csókjaitól*
S *gyilkaitól* vészett ki Árpádunk háza?

tehát ez is egy *panasz* a pusztá ellen, hogy épen az Árbocz és Törtel emlékét meg nem őrizte! Íme hogy romlott meg a hang, következetlenség által. Még szembeötlőbb e következetlenség a „Gracchusok anyja“ cz. költeményben. A római matróna, *márvány* oszlopok közt, melyekről *gazdagság* és *művészet* mosolyg, szó és fon. *Rubintos rokkája*, *gyémántos orsaja*, fején a *diadém nemzetek* vagyona. Jönek hozzá látogatók, barátnéi, *gyöngyök*-, *gyémántok*-, *smaragdtól* fénylők. E fényző nőnek mondja aztán a *rubint rokkás* anya : „az én kin-cseimet *rajtam* nem látjátok,“ s vezeti gyermekeiket. Mivel nagyobb fényűzők a látogatók, mint ez az anya, kinek fején *nemzetek vagyona a diadém?* — Mint a hangok legtarkább vegyületét, a „Tompához“ irt költeményt emelem ki, mely valóságos olla potrida. A „génusz szellem ujjától“ „tyhüha! teringettéig“ van ebben minden. Egyenkint véve majd minden szakasz jó : az összes hatás nagyon visszatetsző. Mily szép, érzelmes hely, midőn emlékezteti barátját :

Álmodánk egy *szalmazsákon*
Arról mi szép a világon;

vagy alább a jellemző vonás Tompára :

Falra irtván költeményed,
Megraboltad a féléjét. —

de aztán átesap a legburleszkebb hangba, mely magában szintén jó volna, de az előbbieket után kivrívó helytelenségnek tűnik fel :

Egy tót alszik rokkant ágyon
Ázva vágyon igen nágyon,

s aztán a diák tréfa, hogy a tót „pátri“-nak bajuszát „koppantóval elnyikkintják.“ Lehetlen e költeményt meg nem sajnálnunk a kárba vesztett jó részletekért.

Tompáról emlékezve, nem hallgathatunk el egy jellemző észrevételt. Nem hiába, hogy B. minden kortársai közül csupán e költőnk iránt fejezi ki rokonszenvét : az allegoriás, képdus modor, melyet használ, sokban hasonlít Tompa előadási módjához, a mint negyvennyolcz előtt irt. De a „Temetői hangok“ „Jégvirágok“ stb. költője, noha kissé pazarul bánt a képekkel s kimélet nélkül szórta virágait, nem lehet mondani, hogy ezek *hamis* virágok lettek volna. Bulcsuói közt gyakran lelünk hamisakat. Metaphorái sokszor erőszakoltak. Bármennyi példával szolgálhatnánk. „Könnyed gyémántta szüri az igazság.“ (5 l.) „És ekkor, ifju, kebled *tiszta* tenger . . . hullámain *dobzódik a vihar.*“ (9 l.) „*bajszja* a béke galambjának *két szárnya*“ — comicus hatásu, komoly helyen (13 l.) „*vérbe* mártsam tollamat, mely itt *alutt meg* szobád szőnyegén?“ szörnyű. (49 l.) „*Szárnyad akintól* kinövé magát . . .“ *hamis* metaphora, mert szárny, tag nem szokott *nőni kintől.* (48 l.) „*Lezártá* szeme *tiszta tükörét*“ — igen csinált : a lecsukó tükörről emlékezett (51 l.) A közelebbi idézetek „*Ferency Teréz* koporsójánál“ cz. verséből vannak véve, mely csodálatos vegyülete a szörnyűnek, dagályosnak és szendének. Mily szép részlet az ilyen :

Mint áfturt szíved, oly csendes szobád.
Tavas szellőben lelked lebeg itt;
Felém *sohaj*t az *édes hársvirág*, —
S lapozgatom rendezett műveid.
Órult szerelem, — titkolt fájdalom —
S reménytelenség mindenik dalon!
A szív, melyből *ennyi keserő fakadt*,
Jobb így, *kihülve*, *hideg sír* alatt.

Vagy nem ezerte szebb-e az ilyen, mint a mely sorokat főnebb ugyan e költeményből idéztünk?

Verselését szerzőnek csupán egy-két szóval érintjük. Többnyire jó az : de mégis fordulnak elő szabálytalanságok, melyek a rhythmus egységét kellemetlenül zavarják. Ilyen főleg sz. nagy előszeretete a vers-szaktalan, hosszabb rövidebb sorokból álló verselés iránt, a hogy e kötet legnagyobb része irva van. Ilyen az, hogy néha az egymással rimelő sorok sem egyforma méretűek, hanem egyik hosszabb másik rövidebb; péld.

Midőn éjjelkor fölsikolt a gyermek . . .
De az anyácska úgy fél úgy remeg.

egyik jámbus catalecticus, másik nem az, egy rim

nő, him a másik. Ilyen, hogy a strophaszerkezet sincs ugyanazon versben végig egyenlően tartva : a 31, vagy 48 lapon, néhány versszak tisztán 5-ös sorokból áll, csak azután jönnek a hatodfelek. Ilyen a rím��óban különféle hangzók használata; nemcsak efféle : hazában, = történeten, csillámlik = talpig, kedvesed = tested, féltő se = kedvese, hanem ilyen Molnár Albertfélék is : zsámo-lyán = fiam, csókolván = álomban, Jolánt = hant, Jolán = boldogtalan stb. a miből már kinőttünk egy pár század óta. Oly nem kezdő költőtől, mint B. nemcsak az effélének kerülését, de azt is megvárónk : hogy ha két rime (140 l.) elem = elem volt, a rákövetkező harmadik ne legyen *alom*, vagy ha két rime (38 l.) *ének* = *ének* volt, utána más kettő ne legyen *ának* = *ának* vagy hogy (a 90 lapon : „Mintha, vihar...“) egész szakasz minden sora (négyet kivéve) ne végződjék csupa *k* betűn stb. — Ezenkívül megjelöljük nyelvtani tekintetben : *kélnék* (90 l., az *é* csak a gyökben hosszú), *vésznek* (34 l.), csapodárkodj (92 l.) alhatsz (110 l.) álmodj (113) nyilat izezni (ívet aj-

zani 116 l.) sejteni valamire (123 l.) apámnak, vasderekü Edmund(nak), czélzatát (126 l.) stb. — Szafó (54 l.) *Daphne* (u. o. *Danaë* helyen) Czi-czeró (59 : hogyan jó a *poéták* közé?) *birok* hazát (66 l.) s t. e. f.

Bulcsu jelen kötetében annyi szép egyes rész van, hogy fájlalnunk kell, miért nem tud azokból öszhangzó egészet alkotni. Tulfeszültség — lohadás : e kettő váltakozik folyvást műveiben, mint a gőzkatlannál. Ha nem akarna *igen* költői lenni, bizonynyal költőibb volna. Mert nem hiányzik nála sem a képelet, sem a hevülés : de ő tulozza mindeniket. A természettől is elég szép arcot minek *festeni*? vajon szebb lesz-e ugy? Mintha csak magáról írná, az „Ifju költőkhöz“ szóló tanversében, e sorokat :

Ah, mint a költőé,
Nincsen oly szenvedély . . .
Csak *keble* vihara
Ne lenne féktelen!!
Igy nem csoda : ha babért nem talált.

y.

KÜLIRODALOM.

A GÖRÖG EPOSZ HOMÉR ELŐTT.

(Vége.)

Az előadás eme nyugodalmas és sima modorával igen jól egybehangzott azon alak, melyet az eposz-költészet a görögöknél több mint ezer éven át megtartott. Igaz, hogy a homéri s ezt megelőző korbeldalnokoknak e részben nem nagy választásuk volt; mivel hosszabb időn át a hexameter volt az egyetlen kiművelt szabályos versnem, mely még Terpander korában (a 30. olympiád körül) majdnem kizárólag használtatott a lantos költészetre is; habár azért nem kell képzel-nünk, hogy minden népdal, nászdalok, búdalok s egyéb dalok (p. o. a milyeket Homér Kalypsó-s Kírkével a szövőszéknél énekeltet) ugyanazon rhythmusra voltak alkotva. De azon körülmény, hogy Görögországban az volt első és sokáig az egyetlen szabályosan kiművelt versnem, fontos bizonyossága a legrégebb görög költészet, a homéri s homérelőtti eposz hangja- s jellemének. Azon különböző rhythmusok jelleme, melyek a görögöknél mindig a legszebb egybehangzásban voltak a költészet jellemével, legfőkép az *arsis* és *thesis*, a hang emelkedő s ereszkedő erélye arányán alapszik. A *daktyl*-ban pedig e két elem épen egyensúlyban van ¹⁾, minélfogva az egyenlő rhythmusok fájához

tartozik, és egyensúly, sima s nyugodalmas hang-lejtés a daktyl mérték jelleme. S e hanglejtés állandóan meg is tartatott az eposzi hexameterben; bár léteztek daktyl mértékek, melyek a hosszú tag-vagy *arsis* megrövidítése által egészen más jellemet nyertek — mit az aeol költészetéről szólván, fogunk közelebbről megvizsgálni. Aristoteles szerint (Poet. 24) az eposzi vers a legméltóságosabb s legnyugodtabb versmérték : valaminthogy egész alakja s szerkezete különösen alkalmas ily hatás előidézésére. A hat tagból álló vers hossza ¹⁾, a végszótag elvonása által nyert szünet (*κατάληξις*), az egymásba járó lábak szoros egybeköttetése egy egészszé, a daktylok váltakozása a nehéz spondeusokkal, mind hozzájárul, hogy e versmértéket nyugodalmas méltóság s magasztos ünnepélyesség jellemével ruházza fel, mely szintoly alkalmas, hogy a *pythia* az istenek végzéseit ²⁾, valamint, hogy a rhapsódok a hősök harczeit s kalandjait hirdessék.

De nemcsak versmérték, hanem a régi eposz összes költői hangulata s jelleme oly módon határozott s megállapult volt, a mint az Görögországban a költészet más neménél nem található. Ha Homér költeményeit az ó eposz egyéb maradványaival összehasonlitjuk, először e hangulat egy-sége ötlük fel : holott az egyes részeik közötti fino-

¹⁾ Innen versus longi a rómaiaknál.

²⁾ Innen *pythium* metrumnak is nevezett s Phémonoe papnó találmányának mondatott, l. Müller, Dorier I, 349 l.

¹⁾ Mert $\frac{1}{\sim}$ -ben $\frac{1}{\sim}$ szintugy két időrésznek tartatik mint $\frac{1}{\sim}$

mabb különbségek csak a gondos itészi szemléelő előtt láthatók. Már pedig e költészeti faj jellemének egyformaságát, sőt változatlanlanságát másként kielégítőleg ki nem magyarázhatjuk, hacsak föl nem tesszük egy öröklő költői iskola nemzedékről nemzedékre átszálló hagyományát. Homér költeményeiben felismerjük oly költői irány nyomait, mely eredetileg az olympi vagy helikóni, múzsáktól ihletett pieriaiak lelkesedéséből fakadt fel, s a hőskor dalnokaitól ápolva s művelve, néhány század mulva eljutott, a nélkül, hogy minden egybefüggését elvesztette volna eredeti forrásával, az érettség ama tökélyére, mely maiglan bámulásunk tárgya. Nem akarjuk ugyan védni a Pherekydes, Damastes s más mondagyűjtők által a korokban fennvolt hajdani költők s dalnokok neveiből egybeállított nemzeti izrendeket, hol Homér s Hésiod Orpheus-, Musaeos- s más pieriai költők származik¹⁾: de a leszármaztatások alapeszméjét, t. i. az eposzköltők egybefüggését a hajdani dalnokokkal, igazolja maga az eposzköltészet alakja.

Általában semmi más költészeti fajban, az eposzon kívül, nem találunk annyi hagyományos alakot s változatlan uralkodó jeleget, melynek a különben legeredetibb s leleményes lángeszű költő is aláveti magát; s világos, mennyire könnyítve vala ez által ama költemények betanulása, nem különben az alkalomszerű rögtönzés a pillanat ihlettségében. Ugyanezen oknak, a hagyomány megszentelte irálynak, tulajdonítandók az istenek s hősök amaz állandó mellékevei, melyek oly gyakran használtak minden vonatkozás nélkül a jelen cselekvényekre vagy a leirt személyek körülményeire; nem kevésbé a külső méltóság iránt tanusított nagy figyelem a megszólításokban, melyekkel a hősök egymást megtisztelik, s melyek fennhangzásuknál fogva gyakran furcsa ellentétben állnak a szemrehányásokkal, mikkel egymást tétézik; s a sok újra meg újra előforduló kifejezés, kivált a hőselet közönséges eseményei, gyűlések, áldozatok, lakomák, stb. leírásánál; a hajdankorból származó közmondásos kifejezések s példabeszédek (majd mind ide tartoznak azok a versek, melyek Homér- s Hésiodban egyaránt előfordulnak); valamint a mondatok egyforma szerkezete, s az egyformaság egymáshoz fűzésükben.

Ez egyébiránt további bizonyosága az e korbéli görögök szerencsés tapintatának s természeti lángszellemének; mert valóban nem gondolható az eposzi elbeszélés- és leíráshoz jobban illő irány. Általában két három hexamaterből álló s a vers végével végződő rövid mondatok; hosszabb kikerekített mondatok főleg szenvedélyes beszédeknel s festő hasonlításoknál; gondos összefűzése a mondatoknak; egyszerű s egyforma szóhelyeztetés, a nélkül, hogy természetes kapcsolatukból kiragadt

egy-egy szavak szónoklati fogás által felültebb helyre volnának rakva: mindez egy oly lélek természetes beszédének tetszik, mely a hős élet tetteit mély de nyugodalmas érzülettel szemléli, és öntudatos gyönyörködéssel s örömmel gondolja át.

Tehát az eposz jelleme s hangulata nyilván egybefügg örökítésének módjával. A tudósok, jelesen Wood és Wolf vizsgálódásai után nem lehet többé kétségünk, hogy az eposzi költemények csak az emlékezetben voltak fentartva, s egyik rhapsódról a másikra élőszóbeli hagyomány útján szálltak. A görögök (kik a költészetben bámulandó sulyt fektettek az előadás módjára, a rhythmus megtartására, kellő hangoztatásra s hanglejtésre) mindig, még a későbbi időkben is szükségesnek tartották, hogy kik költői szerzeményeket nyilvánosan akarnak előadni, szerepöket előbb begyakorolják s elpróbálják. A lantos költők tragödiá-írók fő foglalkozása volt a kar szóbeli betanítása, honnan *χοροδιδάσκαλοι* (kartanítók) nevét nyerték. A rhapsódoknál is, kikre nézve a legnagyobb fontosságú volt az előadás hibátlanlansága s kellemessége, az öröklő hagyománynak ezen módja nemcsak a legtermészetesebb, hanem egyszersmind az egyedül lehetséges volt, oly korban, midőn a görögök az írás mesteriségét vagy épen nem ismerik vagy csak gyéren s csekélyebb kiterjedésben használják vala. E vélemény helyességét bizonyítja Homér, egyfelől *hallgatása* által, mi nagy nyomatéku oly tárgyakkal, melyeket oly gyakran lett volna alkalma leírni; másfelől bizonyítják különösen ama „vészjós jelek“, melyek a Proetos által Jobateshez küldött Bellerophon elvesztését parancsolák (Ilias VI, 168), s nyilván némi jelvényes ábrából álltak, melyek hamar kimentek szokásból, mihelyt a betűírás általánosan elterjedt.

Azonfölül, e korbéli írott emlékművekről semmi hiteles tudósításunk nincs; s tisztán mondatik, hogy legelőször Zaleukos törvényei voltak írásba foglalva (a 30. olympiád körül): holott Lykurgos törvényeit csak szóbeli öröklő hagyomány tartá fenn. További megerősítése ezen véleménynek, az olympiádok kezdete előtti korból való írott okmányokon alapuló történelmi adatok ritkasága s jelentéktelensége. Ugyanazon körülményből megfejtendő a próza-írásnak késő elterjedése a görögök közt, t. i. a hét böles idejében: mert körülményesebb írásbeli följegyzések önként előidéztek volna a próza használatát. További bizonyoságot képeznek a létező felírások, melyek között kevés régiebb Solon koránál; valamint a pénzek, melyeket Görögországban legelőször vert Pheidon, Argos királya (a 8. olympiád körül), s melyek egyideig minden felírást nélkülöztek, s csak rendre kaptak egy pár betűt is. Nemkülönbön felhozható bizonyítékul ezen betűk, valamint a perzsa háboru korabeli régi emlékműveken találtató írások alakja, mely igen durva s a különböző vidékekhez képest igen változó; annyira, hogy csaknem szemmel láthatjuk fokonsint fejlődésüket a phoenik írásje-

¹⁾ Ezek szorgosan s itészi pontossággal meg vannak vizsgálva Lobeck tudós munkájában: *Aglaophamus* I, 322 s köv. l.

gyekből (melyeket a görögök ábéczejük alapjául fogadtak vala el), miglen valódi hellén jelleget nyertek, — mert még Hérodót korában (V, 58) a betüket phoenik írásjegyeknek nevezték.

Visszatérve Homérhez, maga a szöveg alakja, kivált a mint régi írók idézeteiből előtűnik, megczáfolja azon képzetet, hogy eredetileg írásba lett volna foglalva: mert abban eltérő olvasások oly nagy változatosságát találjuk, mely sokkal inkább összeegyeztethető az élő, mintsem az írás által öröklött hagyománnyal. Végre a homéri költemények nyelve is (a mint előtűnik a szöveg több rendbeli átvizsgálásából,) ha közelebről s elfogulatlanul vizsgáljuk, azt bizonyítja, hogy szerzősük után csak több századdal lőnek írásba foglalva. Értjük itt különösen az aeol *digamma* (F) kihagyását; mely hangot még Homér a körülményekhez képest hol erősen hol gyengén ejt, ellenben a jónok nem foglaltak írásba, miután e hangot már az írás behozatala előtt egészen elhagyták volt: minélfogva nem is találtatott Homér legrégibb kézírataiban, melyek kétségkívül a jónoknál készültek volt. Egyébiránt a digamma használatában önkény csak egyik bizonyága azon szabadságnak, mely Homér nyelvét jellemzi; mert soha el nem érhetne volna azon lágyságot s folyékonytágot, mely verselésre oly alkalmassá teszi, egymás mellett létező hosszabb s rövidebb idomok ama változatosságát, a hangzók egybevonása s felbontásában ama szabadságot, ha az írás használata már azon korban gyakorolta volna hatalmát a nyelvvidomok megszilárdítására. Végre, hogy visszatérjünk azon ponthoz, mely végett ezen fejtegetésbe ereszkedtünk, a régi eposz költői irány tisztán mutatja, mily nagy hasznát vette azon segédszereknek, melyeket csak az emlékezetben fenntartott s élő szóval öröklő költészet szeret használni. A görög eposz, mint más nemzetek hős költeményei, melyeket élő szóbeli hagyomány tart fenn, sok példáját nyújtja, miként szereztetik pusztán korábbi helyek ismétlése vagy közönséges folyó szólásmódok által az elmének oly nyugalmi időköz, melyet ez szívesen használ, hogy emlékezzék a következő versekre. Ezen eposzi kitöltések ép oly kényelmesek, mint más nemzetek népdalaiban az állandó vissz-sorok, és sokat tesznek arra, hogy felfoghassuk azon csudát, mi abban látszik feküdni, miszerint ily költemények pusztán az emlékező tehetség szerével voltak legyen alkotva s fenntartva — mi egyébiránt csudának csak oly korban tartható, midőn az emlékező tehetség ereje az írás használatától meg van gyöngülve. ¹⁾

¹⁾ A szerző itt röviden egybefoglalt minden okot, mely megczáfolja azon véleményt, mintha a görögök legrégibb hőskölteményei írásba lettek volna foglalva: e pontot maiglan különböző tudósok különbözően fogják fel, s vannak kik ismét azt állítják, hogy e költemények már eredetileg írásba voltak foglalva (igy legujabban Röth, Geschichte unsers abendländischen Philosophie, II, 33—42 l.).

Eddigi vizsgálódásaink a jelen fejezetben a régi eposz előadására, alakja- s jellemére voltak irányozva, a milyen sejdithetőleg lehetett Homér kora előtt. Ezen Homér előtti költészet valamely különös szerzeményére vonatkozólag mindazonáltal semmi történelmi bizonyosságunk nincs, annál kevésbbé bár egy töredék valamelyikből, vagy valami tudósítás a költemény tárgyáról. S mégis tökéletesen bizonyos, hogy azon korban, midőn Homér s Hésiod föllépett, számtalan ének létezett, az istenek s hősök tetteiről szóló. Mert e költők szerzeményei, magokban véve nem viselik teljes és magában kielégítő egésznek jellegét, hanem más költemények széles alapján nyugszanak, melyek segedelmével feltárula az egykoru hallgatók előtt összes céljuk s minden vonatkozásuk. A *theogoniában* Hésiod nem akar egyebet, mint az istenek s hősök családjait szakadatlan nemzetségi izrendi egybeköttetésbe hozni; az isteneket s hősöket ellenben általán ismereteknek teszi föl. Homér Achillesről, Nestorról, Diomédről, mikor nevöket legelőször említi is, úgy beszél, mint oly személyekről, kiknek nemzetsége, családja, korábbi története, tettei mindenki előtt ismeretesekek, melyeket csak alkalmilag kell érinteni, a mennyire kapcsolatban állnak a fennforgó tárgygyal. Azonkívül egy rakás másodrendű személyre találunk nála, kik, mint külön hagyományokból jól ismeretesekek, csak futólag említettnek, kiknek léte általán ismert dolognak tartatik, s kikről föltétetik, hogy több tekintetben érdeket gerjesztenek: pedig előtűnik tökéletesen ismeretlenek, valaminthogy már a görögök előtt ismeretlenek voltak a későbbi századokban. Hogy a Homér által ábrázolt olympi istenek gyülekezete alkalmasint régibb költők által volt rendezve, már fennebb megjegyeztetett (31-dik l.); és kellett létezni költeményeknek, Kronos- és Jápetosról, az elűzött s tartarosban sinlődő istenségekről, melyek egy részről Hésiod theogoniájához hasonlítottak, bár más tekintetekben attól lényegesen különböztek ¹⁾.

A hőskorban azonban minden a mi nagy és jeles, éneken dicsőített, mert Homér nézete szerint a jeles tett természet szerint költemény tárgyává válik (II. VI, 358. Od. III, 204). Így lőn Penelope fénylő erényei s Klytaemnestra bünei által az utókorra nézve, amaz szeretet és bámulás, emez utálat tárgyává (Odys. XXIV. 197. 200): mert az emberiség tartós véleményét a költészet is magáévá teszi. Jelesen Hérakles tetteit éneklő eposzok létét bizonyítják a Homérnél ő róla előforduló igen különös körülmények, melyek, úgy látszik, kalandjainak valamely teljes és részletes elbeszéléséből vannak kiszemelve ²⁾; s az Argó

¹⁾ Azok után a miket Homér említi, nem valószínű, hogy ő a vízi istenségeket, mint Ókeanost és Téthyst, s a világosság istenségeit, mint Hyperiont s Theiát a titanokhoz számította volna, mint Hésiod.

²⁾ Lásd Müller O. Dorier I, 411 s. köv. l.

sem neveztetnék az Odysseában „mindenki szívén fekvőnek,“ ha a költeményekből általán ismeretes nem lett volna. Hasonlóképen a trójai háboru eseményei közül Homér előtt több volt ismeretes mint eposz tárgya, kivált az ostrom utóbb idejéből, mint: Achilles versenye Odysseuszszal (Od. VIII, 75), mit nyilván egy valóban létezett költeményénekelt meg, mely meglehet magára az Iliasra is gyakorolt befolyást, meg a fa-lóról szóló költemény. Szintugy említettnek költemények az achi-vok hazatéréséről (Od. I, 326) s Orestes bosszujáról (Od. III, 204). S mivel már akkor a hallgatók körének a legujabb ének legjobban tetszett (Od. I, 351): a legváltozatosabb énekek oly ára-

dó bőséget, s a hajdankornak dalbani oly fölelevenítését kell képzelnünk, a milyen soha többé nem létezett. Azonban a Homérnél találtató emlitések- s célzások után okvetlenül azt kell vélnünk, hogy ezen énekek, melyek eredetileg néhány óra földerítésére valának szánva fejedelmi lakomáknál, csupán egyes kisebb kiterjedésű események vagy kalandok elbeszélésére szorítkoztak, s ezeknek egybefüggése tekintetében egészen a történet általán ismeretes voltára s egyéb létezett költeményekre támaszkodtak.

Ez volt a költészet állapotja Görögországban, midőn Homér lángszelleme fölemelkedett.

T Á R C Z A.

A TAVASZHOZ.

Jövel, jövel lágy szellők szárnyán,
Kékelő ég arany-sugarán
Te várt, mosolygó hatalom!
Hajolj ébresztve fához, fűhöz,
Tépd el a lánczot a mi nyűgöz
A völgyeken s a halmokon!

Hogy míg az ember sokat képez,
Míg tervez, — s alkot gyarló kézzel
És alkotmánya összedül:
Láttassék itt meg felépülve
Az erős Isten csudaműve
Mely nagy, szép s igaz egyedül.

TOMPA MIHÁLY.

VITAM ET SANGVINEM.

Történeti beszély. (Folytatás.)

III.

A bécsi udvar igen meg volt elégedve az ezen évi vivmányokkal. Poroszország elhallgattatva, a bajorok megverve, a francziák határaikon túl szorítva valának s Nádasdy hadi zsákmánya oly nagy volt, hogy alig kellett a télre valamiről gondoskodni.

Maga a királyné kötelesnek érzé magát kijelenteni, hogy ezt legkivált, mondhatni egyedül, a magyar fegyverek élének köszönheti.

Az ősz nádor levelet kapott királynéjától, melynek szövege következő volt:

„Kedves atyám Pálffy! A közzétett tudósításokból, melyek a Rajnán átmenetelről szólnak, ugy hiszem eléggé ismeretes lesz előtted, mily vitézséggel viselkedtek ez alkalommal Magyarország hadai. Ezen szerencsés kezdetet még szerencsésebb előha-

ladás követte. A csaknem bevehetlennek tartott lauterburgi vonal bevételét; maga Lauterburg meghódolt s az ott létezett egész sereg elüzetett. Ez alkalommal zászlók, lobogók nagy mennyisége jutott zsákmányunkúl. Mindez a mindenható Isten segélye után a már említett magyar katonaság segélyének, vitézsége, bátorsága és ügyességének köszönhető, mint ezt kedves sógorunk Károly herczeg tudósításaiból egyebekkel együtt megláthatod. Nem tehetem, hogy e feletti örömet veled ne tudassam. Nem ismeretlen előtted, mily nagy volt kezdet óta szeretetem és bizodalمام ezen előttem oly becses nemzet iránt. Biztosithatlak, hogy ezen szeretet és bizalom az iránt napról napra növekszik, mivel minden nap több-több jelét veszem annak, mily kevésbé csalódtam meg ez iránti reményeimben. Következőleg semmi sincs, mit én jö-

vőre is a magyar nemzet hűsége és vitézségétől várni ne tudnék s mit viszont én ezen királyságom javára kész és hálás szívvel meg ne tennék. Többire téged királyi kegyelmünk és hajlamunkról biztosítva, állandó és őszinte szívvel maradunk. Bécs 13-ik Jul. 1744. Mária Theresia.

Ezen levelem, mint különös szeretetem és kegyemnek jele a nemzet iránt, minden meggyével közlendő. Mária Terézia.

Még ennél is édesebb reményeket költött egy másik kiadványa, melyben elismeri, miszerint kormányzása beállta óta úgy tapasztalta, hogy Magyarország lakosai — bárminő hitfelekezetiük is voltak különben — iránta egyenlő hűséggel viselkedtek s trónját egyenlő hévvel oltalmazzák: „ez okból el van határozva, hogy mint általános országanya, alattvalói iránt, tartozzanak bármely hitfelekezethez, egyenlő hajlammal fog viselkedni.“ Ezek voltak a királyi leirat szavai.

Mindezek kellemesen hatottak a lábba-
dozó Mátray lelkére; de a mi gyógyulását leginkább sietteté, az az édes honvágy és azon remény volt, hogy Lilláját nem sokára újra látja s még mindig érette dobogó keblére fogja szoríthatni.

Hányszor ült ablakában, tekintetével keletre, a távol kékjébe merülve! Mennyire irigylé az uszó felhőket, melyeket a nyugati szél Magyarország felé hajtott s a fényes csillagot, melynek helyzete legalább megengedi, hogy egy-egy pillantást vessen a szeretett hazába.

Már fennjárt s orvosa minden jóval biztatá. Különösen e napra még kedves vendéket is ígért s megkérte, hogy beteg pongyoláját csinos egyenruhájával cserélje fel; aztán nagy karosszéket helyezett az ablakhoz, honnan a Glacis nyüzsgő népére s különösen az édes haza felé vala kilátás.

Mátray szívét édes remények fogák el. Szentül hitte, hogy honfiaival fog találkozni; tudakozódhatik hazája közügyeiről; részt vehet örömeik és reményeikben. Mert ő katonasága alatt sem szűnt meg a legvalóbb értelemben polgár lenni.

Orvosa eltávozott azon ígérettel, hogy mindjárt visszatér, még pedig az ígért kedves vendégekkel, s midőn azt mondá, ajkai körül titkos mosoly lebegett, mely a lába-

dozó bajnok szívét sebesebb dobbanásba hozta.

Hátha ő? . . . Hisz van-e abban lehetőség, hogy a szerető szív — meghallván választottjának balesetét és hollétét, a szerelem delejtűje után azt felkeresni induljon?

Mind mélyebben-mélyebben merült ez édes ábrándokba s felindulása végre oly nagy lön, hogy az orvosi tilalom daczára, sebesen kezdett le s fel járni a szobában.

Egyszerre többszörözött lépteket hallott; majd egyes hangokat. Lélekzete maradozni kezdett s csaknem ingó léptekkel sietett az ajtóhoz, mely egyszerre felnyilt s küszöbén megjelent — a királyné.

Mária Terézia volt, kísérve az ősz nádor és Hadik által, kik megtisztelő távolban állottak meg háta megett.

Mátray oly nagy zavarba jött, miszerint alig volt annyi ereje, hogy a nagy karszéket, melyen elébb ült, a királyné számára elétolja.

— A lauterburgi nap egyik hősét kívántuk meglátogatni — mond végre saját lekötelező modorával a királyné — s igen örvendünk önt már fenn látva. Sebe, reméljük, már közel van gyógyulásához?

Mátray nem volt udvari ember; azért bármennyire meghatotta őt a császárné kegye, érzelmeiből alig tudott valamit szavakba öltöztetni.

— Sebem már begyógyult, felséges aszszonyom, — mond — s egy kis ideig való otthonlét teljesen helyre fog állítani. Aztán jobb karom még meg van s az mindig szolgálatára áll felségednek.

— Mindenesetre igénybe vesszük — mondja a királyné — ha mindjárt nem is hadi szolgálatokra. Mondják, hogy ön a szónokszéken, vagy a zöld asztalnál csakugy otthon van, mint a csaták mezején. Egy ideig babérain kell önnek pihennie s betölteni azon hivatást, melyet a társadalom és a haza ily kitünő egyéniségtől méltán megvár. Először is majd meg kell házasodnia.

A királyné szünetet hagyott, mintegy gondolatait lesve a sérvitéznek. Ennek arca földerült.

— Az sem fog soká késni felséges aszszonyom. Alig van édesebb vágyam, mint épen ez.

— Annál jobb; mindennek meg van a

maga ideje. Nem azért hívnak minket a „*táborok anyjának*“ (mater castrorum), hogy első hőseinkről megfeledkezzünk. Ön is meg lesz velünk elégedve.

Mi a kitüntetésekkel illeti, erre nézve egy nagy eszmém van, melyet nem sokára kivihetni remélek: addig nem viszonzozhatom önök feláldozó hűségét egyébbel, mint anyai szeretetemmel. Az udvari estélyek már megkezdődtek. A közelebbire, egyszersmind nővérem kézfogójára, elvárom önt, — feltéve, hogy az sebének nem ártalmas.

— Felsőleges asszonyom. Ha felséged belépésekor még sajgott volna is, most már be volna gyógyulva.

A királyné teljesen meg volt elégedve, hogy a komoly katonát legalább egyetlen bókra indítá, s felemelkedve ültéből, kezét kézcsókra nyujtá s távozott.

— Öcsém — mond a nádor Mátray válárára ütve — ezek oly kegyek, minőkben nem mindenki részesül. Boldoggá, urrá vagy téve egész életedre.

Ezzel a királyné után sietett.

Mátrayt ez eset csakugyan annyira felvillanyozta, hogy rögtön asztalhoz ült s levelet fogalmazott elfelejthetlen Lillájához.

* * *

Azon nagyszerű emlék, mely Mária Terézia korából egész a legközelebbi időkig megmaradt: a magyar testőrség, annak, ki csak egyszer látta, helyes fogalmat adhatott azon fényről, mely a magyar nőkirályt környezé.

A hatalmasok igen jól tudták és tudják azt, mennyire szükséges magokat oly nimbuszsal venni körül, mely, kivált a szokatlanban, az emberen felüliség fogalmát költsé fel; s az afrikai királytól elkezdve, ki megkülönböztetésül vörös tollal ékesíti fejét, Európa legszabadelvűbb uralkodójáig mindenhol látni e jelenséget.

Minél hátrább megyünk a történelemben, annival kifejtettebbnek látjuk azt; s a bécsi udvar, mely Ferencz lotharingi herczeg által a magyar királyi korona mellett a német császárit is képviselé, s azon felül nem rég veszté el arany és drágakövekben oly gazdag spanyol birtokát, ez időben mind azt egyesíté, mi az európai udvaroknál külön-külön létezett.

Bármit mondjanak a renaissance styl ellen a szépezet emberei, annyi bizonyos, hogy a gazdagság, bőség és fény kifejezésére egy sincs oly alkalmas az építészeti módok között, mint ez. A tulhalmozott czifrázatok, gazdag aranyozások, tudományosságot szenvedő szobrok bármily izléstelenek legyenek is külön-külön: egygyé olvadva mégis oly egészet képeznek, melyek talán nem emelik a lelket, de reá oly nyomást gyakorolnak, mely azt saját szegénységére könnyen emlékezteti.

Ha ehhez még a pazarul kiállított Rubensféle festményeket vesszük, melyeknek az udvar ekkor is nagy bővében vala, elgondolhatjuk, minő hatással voltak a császári palota termei Mátrayra, az egyszerű katonára. Könnyű azonban elképzelni, hogy a hatás oly messze nála nem ment, mint krónikásaink azt II-ik Ulászló királyunkról följe gyezték, ki midőn a budai Mátyás-palotába belépett, örömeiben tapsolni és táncolni kezdett.

Mátrayn a fogultságot nem lehetett volna észrevenni, de épen az, hogy az kifelé nem hathatott, annyival erősebb büvőkörben s szédítő megrázkodásban tartá a belsőt.

Ehhez járult, hogy a császárné őt folytonos figyelme tárgyául látszott venni.

Személyesen feléje vette körsétáját, s miután többekkel beszélt, nyájasan fordult Mátrayhoz s latinul — a hogy a magyar urakkal rendszerint társalkodni szokott, megszólítá, ha megengedik-e orvosai, hogy egy menuettet eltánczoljon?

Midőn erre Mátray igennel felelt, a császárné jelentékeny, mosolygó tekintettel távozott.

Néhány percz mulva megjelent a főudvarmester Mátraynál s kijelelé neki a hölgyet, kit a császárné számára tánczosnőül választott.

Hartstein grófnő — a történeti nevet itt is el kell hallgatnunk — kit Mátraynak tánczra kellett vinnie, egy szende, mintegy tizenhét éves teremtes volt; gyönyörű termete s az a nemes izlés, mely a legnagyobb egyszerűséggel volt párosulva, vakítóan fehér arczbőre és nemes vonásai, különösen mosolygó fekete szemei mellett, bárki mást elbűvölt volna. Mátray azonban szerelme

emlékei által egyelőre állandóan biztosítva érezte magát.

A minden női társaságot már három év óta nélkülözött katona azonban önmagának legalább bevallhatá, hogy midőn a parányi kezeckét jobbába kellett szoritnia, csodás melegség szaladt át idegein, s midőn a leánya nagy lelkes szemeit reá függeszté, jóval nagyobb zavarba jött, mint Lauterburg ágyui előtt.

Még nagyobb lön meglepetése, midőn Eugenia grófnő egyszerre hazája édes nyelvén megszólítá :

— Ezredes ur már régóta van távol hazájától?

— Már több éve . . . De hogyan? Nagyságod beszél nyelvünket?

— Szegény néhai atyámnak jószágai voltak Magyarországon, s én az ön nyílt vitéz nemzetét annyira megkedvelém, miszerint nem tagadhatám meg magamtól az örömet, hogy kedvesen hangzó nyelveket meg ne tanuljam.

— Ez igen lekötelező reánk nézve. S volt-e közelebbről nagyságod Magyarországon?

— Mikor csak szerit tehetem, mindig oda menekülök. Én jobb szeretem ott, mint az ily tikkasztó fénynek közepette. Bármily kevésbé értett Mátray a bókok nyelvéhez, meg nem állhatá, hogy ne mondja:

— Csak beszéljen nagyságod s ne várjon tőlem feleletet, ki egészen elbűvölve vagyok, hogy hazám rég nélkülözött nyelvét oly édes hangon és teljes szabatosággal hallom zengeni!

— Felsőged mindig oly szerencsés választást teszen — mond *Kaunicz* gróf — a királynéhoz közeledve, ime a kiszemelt pár mily édes beszélgetésbe merült egymással.

— Már lehetnek önök lángelműek a politikában — felel a királyné — de ez egyben mi nők vagyunk a mesterek. Mit mi összekötöttünk, az eddig még nem vált el soha.

— S biztos-e felsőged itt is a végeredményről?

— Eugeniának az anyja én vagyok; s egy anyának nem vehető rosz néven, ha gyermeke sorsáról gondoskodik. De ugy látom, a táncznak vége; legyen ön szives Eugeniát hozzám szólíttatni.

A császárné helyet foglalt trónszékén s egy sötét alakkal eredt beszédbe, kinek zár-

dai öltözete teljesen elütött az udvar fényétől.

Magas, mephistoilag szikár alak volt ez, azon hatalmas rendből, melynek a császárnő uralma elején oly fényes pálya s uralkodása végén oly tragicus sors jutott.

Midőn Eugenia a császárnéhoz ért, a sötét férfiú háttérbe vonult, s a császárné hosszas, csendes beszélgetésbe eredt a leánnyával, mi, a leánya pirulásából ítélve, nem lehetett az utóbbira nézve érdektelen.

Mária Terézia arcza igen elégült volt; látszott rajta, hogy a faggatás kívánt végét érte.

— Eugenia — mondá — kíséretemben maradsz. A dolog sürgős, mert lovagod honvágyban szenved. Az első lépésnek még ma meg kell történnie.

A császárné leszállt trónjáról s lépteit arra intézte, hol Mátray, a dolgot nem is sejtve, mélyen elmerülve állt.

Egyszerre meglepetve látta maga előtt a császárnét és fényes kíséretét, mely annak háta megett néhány lépésnyi távolban megállt.

— No s, miként tetszik önnek tánczosnője, az én Eugenia leánnyom?

— Felsőged kegyelme annyira meghatja az egyszerű katona szívét, hogy az nem képes érzelmeinek szavakat adni. A grófné a szeretetre legméltóbb teremtés, s mi több, nemzetem nyelvét is tökéletesen és bájosan beszél.

— Nem vágnék ön öt örök birtokába fogadni?

— Ó felsőged asszonyom. — Egy egyszerű magyar nemes és egy magas állású grófnő; azonfölül felsőged fogadott leánya.

— Söt egy magát kitüntetett magyar mágnásról és fogadott leánnyomról van szó — Eugenia lépj elő?

Eugenia a császárné lábaihoz rogyott. A huszár térdei akaratlanul is megtörték.

— Uraim és hölgyeim! mond a császárné az öt körülállókhöz fordulva. Legyenek tanúi miként igyekszik szívünk közelebb hozni magához azokat, kik arra érdemeket szereztek.

E perczben jegyzem el báró Mátray Sándor tábornokot fogadott leánnyom Hartstein Eugeniával. De mit látok gyermekek — folytatja nyájasan az ifju térdeplőkhöz fordulva — még gyűrűről sem gondoskodtatok.

Ezzel saját gyémántgyűrűjét voná le s huzta Mátray ujjára; aztán körülnézett.

— Atyám Pálffy! — kiálta a közel álló nádorra — kölcsönözd gyűrűdet hitelünkre fiatal bajnokunknak. Igy! . . . Most legyetek boldogok!

Sok udvarhölgy irigy szemekkel nézett a szép völegény és szende mennyasszonyra; sok katonatiszt életét adta volna a kitüntetésért: Mátraynak alig volt ereje a fölkelesre s tántorogva ment alá a pazarul világitott lépcsőzeten.

Szállására sietett s ágyára vetette magát. Előtte megjelent Lillája halvány alakja; fenyegető ujját emelte a hütelenre, s az ő feje kábult volt, egyetlen feleletet sem adhatott a szemrehányásokra.

Az egész éjszakát lázas és álmatlan állapotban tölté.

Tizszer is leült, hogy Lillának levelet írjon. De mit irhatott volna? Egyetlen sor sem tudott tollába jöni.

Alig várta, hogy megviradjon, s bizalommal sietett a nádorhoz, hogy ott ügyét minden himezés nélkül előadja.

Az öreg nádor fejet csóvált reá.

— Ily későn visszalépni, édes öcsém, már teljes lehetetlenség. Itt nincs más, mint letenni az ifjúkori bohóságokról s megadni magadat a sorsnak. Ha áldozat az, hogy valaki báróvá legyen s a királyné fogadott leányát — ki a mellett szép, gazdag és fiatal — kapja nejlül — ugy öcsém tedd meg ez áldozatot, mert visszalépésed nem történhetné az imádott királyné megsértése és egy ártatlan teremtés pellengérré állítása nélkül.

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Folytatjuk.)

TAVASZ FELÉ.

Olvad a hó, törik a jég,
Mint a láncz a rab kezéről,
Ki lekötve rég elalvék,
És szabaddá téve kél föl.
Ébred a föld mély álmából:
Téli leplét veti, hányja;
Lámpa helyett nap világol . . .
Oly jól esik hő sugára!

Új élet lesz . . . mozdul minden . . .
A születés percze itt van.
Megjelenik a szent isten
A természet csodáiban:
Az ész többet, szebbet gondol;
A szív jobban dobban, érez;
Eszme pattan a homlokból,
S érzés vegyül a beszédhez.

Látni fogunk régen ismert,
Hazatérő madarakat;
Hangyabolyt, e kicsi népet,
Mit nagygyá tesz az akarát . . .

. . . Az ész, a szív, fű, fa, lomb, ág,
Mind-mind isten munkája az.
S az emberek ezt susogják:
„Itt a tavasz, itt a tavasz!”

Ah, csak jőne, jőne végre:
Hozva lombot az erdőnek;
Virágot a lány keblére;
Férfiaknak csert, meg tölgyet;
A madárnak dalt, éneket;
Csendes esőt a homoknak;
Gyógyulást, kit a bú éget:
S irt azoknak, kik gyászolnak.

Ah, csak jőne valahára,
S mit e világ még nem látott,
— Pedig oly rég lesi, várja —
Hozna édes szabadságot.
— Én meg aztán haljak bele
Majd a csaták győzelmein . . .
. . . Édes anyám megkönnyezne —
Rajta kívül ugy sincs senkim!

SZÁSZ GERÓ.

É R T E S Í T Ő.

Magyarballadák könyve. Válogatott gyűjtemény. Két kötetben. (Ez általános czim alatt is: *Irodalmi kincstár*: III és IV-ik kötet.) Pest 1860, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv.

E gyűjtemény berendezésében szerkesztője (mint halljuk, Székely József) a legkényvesebb utat követte, az írók neve kezdő betűi szerint,

ábéczerendben, állitván össze. Ily módon a felvett írók sora ez: Arany, Bajza, Czuczor, Dalmady, Dózsa, Dömény, B. Eötvös, Erdélyi, Garay, Gyulai, Halász, Hóri, Kisfaludy K., Kölcsey, Lévy, Lisznyai, Magyar, Nagy Imre, Népballadák, Pap Endre, Petőfi, Sárossy, Szász, Szelestey, Székely, Thali, Tisza D., Tompa, Tóth E., Tóth K., Zalár,

Vajda J., Vida, Vörösmarty. E szerint csak az F, I, J, O, Q, R, U, X, Y, betűk hiányzanak, melyeket, teljesség okáért, szintén ki lehetett volna egészíteni, azt hiszem. A Q-ra jó lett volna, például, Quti, az X-re Xánthus (lehetlen, hogy ne irt volna balladát) s az Y-ra? no arra is akadt volna tán valaki. Mindazáltal kétely támad az emberben, nem lett volna-e célirányosb a beosztás, faj, vagy időszakok, — a ballada nálunk fejlődése szerint. Kezdeni például Kölcsey, Kisfaludy és a kik ez iskolához tartoznak, azután átmenni a nép-balladákra, melyekből az új irány kiindult, végre Petőfit s a többieket állítani össze, fejlődési rendben. Hanem e sok volna már mindkéső: a gyűjteménnyel be kell érniünk, a mint van. A *népballadák* elseje: „Magyarország megvételéről“ — nem más, mint a régi historiás ének: „Emlékezzünk régiekről.“ Szerkesztő e historiás színt, úgy látszik, le akarta róla törteni, hogy inkább hasonlítson balladához, ezáltal kedvesebbé teendő a nagy közönség előtt. Nem volna szavunk az eljárás ellen, ha sikerül. De azt látjuk, hogy az eredeti szöveg el van rontva, összekuszálva, a nélkül, hogy valami elvet szorosan kivive tapasztalánk. Az első vers-szak merőben kimaradt, hihetőleg a krónikás modorért, de e modor alább nem volt elkerülhető, péld. a „Herczeg akkor“ kezdetű versszaknál az első sem krónikásabb. „Az teten ők feltetének“ stb, e *régi szavakban* gazdag hely kimaradt, pedig alliterációja épen az eredeti balladai ének töredéket sejteti, — ellenben az *elrekesztésék, akkort*, régi szó és forma, továbbá „*azt igen örülé*“ régi szóvonás, ott szerepel. „Lakóföldre nagy jó volna“ a régies *nagy* nem szurt szemet, de alább: „mert járának *nagy* jó véggel“ — pusztulnia kelle. Sok helyen érteleme-másító változtatás is van. „Istentől is kiserítettének“ — ez nem „kiserítettének“ mint sz. javítja, hanem „kényszerítettének“, a mi egészen eposzi vonás: „fato

profugi.“ „divinitus.“ — „Mind egyesek ü dolgokban“ ez nem: „egyenesekek“ hanem: „egyetértők“ (innen: *egyesség* = egyetértés). Maradhatott volna a régi, mert a nép most is tudja, használja ily értelemben. „Herczeg akkor *az földön*“ — nem általában: „*a földön*“ mint sz. adja, hanem: „*azon a földön*.“ A *Deus* féle szójáték kihagyását helyeseljük: de alább: „harmad követet“ — nem *hármad* követet“ fog lenni, hanem „*harmadik* követet.“ „Néméttül mert megvívék“ nem: „*vevék*“ bár az értelem hasonlít, hanem: *megvívák*, mely szó majd al-, majd felhanguan ragoztatott. — Mellözve a többit, melyekben lényeges hibát nem sejtünk: „Fehér Lászlóra“ kifogásunk az: vagy adni csonkítás nélkül, vagy ha ez ily közönségnél nem lehet, kihagyni merőben. Nagyon meg van nyomorítva, s a cél még sincs elérve. Vagy érti az olvasó, vagy nem. Ha érti, akkor mindegy; ha nem érti, akkor a meséjét sem fogja. S az a félhomály még veszedelmesebb.

Alkalmilag megemlítjük e ballada egyik sorának népies versióját, mely sokkal erőteljeseb, mint az Erdélyi gyűjteményében álló. Az utolsó versszakot így ösmerjük a nép ajkáról:

Mosdóvized vérré váljon,
Kendőruhád lángot hányjon,
Az kenyered kővé váljon.
Az ég téged meg se áldjon.

Rim, rhythmus, kifejezés mind erősebb. Végre ohajtanók, ha legalább *gyémánt* kiadásaink tiszták volnának afféle sajtóhibáktól, minők a 47. lapon (Ágnes asszony egyetlen versszakában) csakugy dőlnek: *foela, csattdrás, mansze, sesb*. Valódi sanskrit nyelv! Azt, hogy e ballada egy pár csonkának tetsző sorát kipótolgassa, még Friebeisz István megkísérlette volt, nem csoda hát, ha e gyűjtemény szerkesztője sem akart kevésbbé „vajt fülünek“ (mint Kazinczy mondaná) látszani.

NEMZETI SZINHÁZ.

A felolvasónő. (Vége.)

A fejlemény maga kicsiny, a mint látjuk, s egészen az itt rövidbe foglalt második felvonásban foly le. De mindamellettt hogy egy egész nem rövidebb első felvonás előzi meg, némely körülmény és viszony homályban marad, így nevezetesen az Arthur és a felolvasónő közötti viszony. Nem világos, mint engesztelődött ki a fiatal tiszt iránt a becsült és szeretett férjét vesztette nő. Csak a szerelem magyarázza e kiengesztelődést; de ez csak sejtetve van egyes jelek által, és nemhogy fejlesztve volna, de még egy mutatványát sem látjuk. Nem kívánjuk ugyan, hogy oly

részletesen fejlesztetnék, mint az apa és leánya közötti viszony; de második sorban ezt is tisztán kellene látnunk. Sokkal lényegeseb dolog ez, semhogy homályban maradhatna. Nemcsak azért követeljük a lélektani világosságot, hogy a tettek érthetőkké legyenek s a mese oly fölfogható, hogy ugyszólván a gyermek is magértse, hanem főleg azért, mert épen a tettek titkos rugóinak világosságra hozatalában s nema tettekben áll mindenféle költői mese érdekessége. Az öreg kapitány, mint drámai személy ellen egy másik kisebb kifogásunk van. Az első és második felvonásbeli föllépteiben következetes ugyan jelleméhez; de nem találjuk benne azon fokozatos haladást és előkészítést, mely

szintén megkivántatik a drámában. A megoldás előtti jelenetben még oly hajthatatlan, mint elejénte, s a megoldás rögtön történik, a két utolsó jelenetben.

Ezen mű drámai magvát nagyon gyengíti az egész első felvonás s az, hogy egy egész már lefolyt regényt kell egyszersmind elbeszélni benne. Az expositio aránytalanul nagyobb az egész drámánál. Nem tagadom, sok ügyesség van ez expositióban. Némely drámaszerző a mű egész elejét elbeszélésekre fordítja, a mi igen unalmas; más tán a végére hagyta volna a fölleplezéseket és magyarázatokat, a mi még unalmasabb, s az egész hatást elrontja. A francia szerző bár az első felvonásban ismertette meg a mult nagy részével, igen ügyesen osztá fel ezen nem drámai elemet, s nemcsak nem fárasztó az előadás, hanem fokozza a kíváncsiságot, mert a cselekvény folyamában alkalom szerint tudunk meg mind többet a multból, úgy hogy csaknem végén járunk a műnek, mikorra egészen megtudjuk a tulajdonképi expositiót.

Azonban minden ügyesség mellett sem ajánlatos ez eljárás, nemhogy drámában, hanem regényben sem. Ily terjedelmesen már használni az „in medias res“-féle szabályt nem tanácsos. Az új drámában csaknem az egész első felvonás szembe-kötödsi játék a közönséggel. Mikor itt a leány véletlenül találkozik apjával, meglepetve kiált fel; mikor nemsokára Arthur belép, mind az ifju, mind a társalgó ismétli e megdöbbenő felkiáltást. A kö-

zönséget mind ez egy cseppet sem hatja meg. Miért kiált fel egy előttünk ismeretlen X. kisasszony, Y. vak tengerész láttára? Legtöbben azt hihetik, ez öreg tán e leány apját ölte meg valamelyik tengeri csatában, s N. N. ifju tán egykori hűtelen szeretője. Az ilyenek csak egyre jók, hogy a nézőben curiositást gerjeszsenek. A curiositás érzete pedig egyáltalában nem költői. Mennyivel nagyobb a hatás, ha tudjuk, hogy X. Y. és NN. mi-ben szenved, hogy felkiált! Ha ismerjük őket, tudjuk viszonyaikat, egy fölkiáltás igen sokat mondhat, míg amugy épen semmit. A sympathia vagy ennek ellenkezője annál erősebb, minél jobban ismerünk valamely új egyént és viszonyait, — míg ismeretlenség és közöny együtt jár. A jó drámában a már ismert alakoknak csak találkozása is a szinpadon, mielőtt egyet szólanának, nagyobb érdekelt-séget ébreszt, mint az ismeretlenek minden nem értett beszéde és felkiáltása. A dráma nem türi a titkolódzást. Megtörténhetik, hogy a személyek egymás előtt titkolódzzanak; de ellenkezik minden költői cselekvény természetével, hogy maga a néző ne értse az előtte játszó személyeket, és rokonszen-ve helyett csak a közönyös kíváncsiság gerjesztésék fel. E szembe-kötödsi játék egyike az újabbkori regény és drámairodalom legrosszabb találmányai-nak, mely gyermekmulatsággá tette a költészet egy szép részét. Vajha csaka gyermekek mulatsága ma-radna! A valódi költészet mindig ezt fogja rá mon-dani: — távozzál! — soha sem ismertelek!

— m. —

V E G Y E S.

— Mint minden évben, úgy az idén is, gr. *Teleky József* neve napján tartá meg Akadémiánk azon ülést, melyben e halhatatlan emlékü hazánk-fia s az Akadémia egyik főalapítója által a drámai jutalmakra minden évben hirdettetni szokott pályázat eredménye nyilvánossá tétetett. Az idén 5 tragoedia pályázott. Aránylag legsikerültebbnek az 5-ik számú 4 felvonásos dráma ítéltetett, melynek czime „A trónvesztett.“ A jeligés levél az ülés színe előtt felbontatott, az pedig a *Szigligeti* Ede nevét rejtette.

— A Múzeum kertjében *Kazinczy* ércszobrát már fölállították. Mintáját ifj. b. *Vay Miklós* készítette.

— A *Katona*-szobor május vagy június hó folytán már fölállítatik Kecskeméten. Két alkal-mi költeményre hirdettetik pályázat, mely ez ün-nepély alkalmával fog felolvasatni: a legjobb 10 arannyal, az utána következők legjobbika 6 arannyal jutalmaztatik. Határidő május 10-ike, mi-korra a pályázó művek, a szokott formák megtar-tásával, bérmentes levelekben Kecskemétre *Torkos*

István urhoz küldendők be. Reméljük, hogy az in-spiratióra méltó *Katona József* emléke méltóan lesz megénekelve: azaz, hazánk jelesb költői lesznek a főversenyezők.

— *Vajda János* új politikai és szépirodalmi lapot indit meg apr. 1-sején „*Csatár*“ cím alatt. Olcsó ismeretterjesztő lap lesz főtékintettel a női közönségre. Megjelen kétszer hetenkint.

— April 2-ikán kezdi meg *Molnár* magyar szintársulata az előadásokat a budai szinkörben, hol eddig csak német szó hangozott. Üdvözöljük te-hetséges és buzgó színészünket a szép és életre-való eszméért! — Nemcsak a fővárosi közönség nyer vele, hanem alkalmasint színészetünk is. A nemes vetélkedés egyik nevezetes rugója a jeles-ségre törekvésnek!

— *Molnár György* szintársulata Szegeden jó-tékony előadást tartott az irói segélypénztár, s a honvéd-gyámolító egyletre. A jövedelem fele 23 ft. 73 kr. átszolgáltattott az irói segély egylet pénztárnokának.

UJ KÖNYVEK*).

- GYÉMÁNT-e vagy ÜVEG?** Stolz Albán után magyarítá *Kádlóczy*. (Ráth, Pest.) Ára 40 kr.
- SZÉCHENYI EMLÉKEZETE.** Irta és a debreczeni casino által rendezett Széchenyi gyászünnepély alkalmával felolvasta *Illésy György*. (Csáthy és Társa, Debreczen, 1860.)
- A FŐISPÁN CSALÁDJA.** Regény. Irta *Kuthen*. Kiadja Lonkay Antal. (Wodianer, Pest, 1860.)
- MAGYARORSZÁG KÖZJOGA** a mint 1848-ban fennállott. Rendszeresen előadva *Récsi Emil* stb. által. Első füzet. Ára 3 füzetnek 3 ft. (Pfeifer, Pest.)
- 1847/8 országgyűlési **TÖRVÉNYCZIKKEK.** Hiteles kiadás. Ára 50 kr. (Pfeifer, Pest.)
- ÖSZINTE VALLOMÁSOK.** Irta *Frankenburg Adolf*. Két kötet. Ára 2 ft. A szerző arcképével. (Heckenast, Pest.)
- EMLÉKLAP az MDCCCLX. évből.** Tartalom: Széchenyi feltámadása, szövegét írta *Jókai Mór*. — *Vörösmarty Szózata*, magyar, francia, olasz, angol, német, szlovén, tót, vend, szerb és román nyelven. — *Kölcsey Ferencz Hymnusa*. Ára 40 kr. (Heckenast, Pest.)
- SÁROSPATAKI FÜZETEK.** Protestans és tudományos folyóirat. Egyház és nevelés, tudomány és irodalom körében. Kiadják a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai. Szerkeszti *Antalfi János*, gimnáziumi tanár. Ötödik évfolyam I. (Sárospatak, a főiskola betűivel.)
- NÖTAN** vagy az **ASSZONYI HIVATÁS TUDOMÁNYA.** Iskolai tanulmányul írta *Kálniczky Endre*. Második javított kiadás. Ára 24 uj kr. (Fraenkel, Miskolcz.)
- A BAKONY**, természetrajzi és régészeti vázlat. Irta Dr. *Rómer Flóris* stb. Második kiadás. A szerző tulajdona. Ára 1 ft. 25. kr. (Sauerwein, Győr, 1860.)
- Az ujonnan megbírált magyarországi **CROUY NEMZET-SÉG** négy okirátának időszámítása. Vizsgálta Dr. *Érdy János*, m. akad. r. tag és a m. n. Muzeum régiségeinek őre. (Pest, Beimel és Kozma.)
- MAGYAR BALLADÁK KÖNYVE.** Válogatott gyűjtemény. I., II. kötet. (E főczim alatt: **IRODALMI KINCSTÁR**, III, IV, kötet). Kötetje 70 kr. (Heckenast, Pest.)
- DELNŐ.** Regény. Irta *Vonliarliarsky*. Magyarítá *Sárváry Elek*. (Csáthy és Társa, Debreczen, 1860.)
- MAGYARORSZÁG CSALÁDAI** czimerekkel és leszármazási táblákkal. Irta *Nagy Iván*. Nyolczadik kötet 3 és 4 füzet. Kubinyi — Lázár. Ára 1 ft. 70 kr. (Ráth, Pest. 1860.)
- A MAGYAR** családi és közéleti **VISELETEK** és **SZOKÁSOK** a nemzeti fejedelmek korából. Irta *Köváry László*. Ára 2 ft. (Ráth, Pest.)
- POLITIKAI** azaz felsőbb polgári és kereskedelmi **SZÁMTAN** stb. Irta *Weninger Vincze*. 1—2 füzet. (Ráth, Pest.)
- I. FERENCZ JÓZSEF** császár és **EUROPA**. Francziából (Ráth, Pest.) Ára 40 kr.
- A RÉGI GÖRÖG IRODALOM TÖRTÉNETE.** Müller K. O. és Donaldson J. V. után, angoltól *Récsi Emil* által. Első kötet. Ára 3 ft. (Emich, Pest.)
- SZEGÉNY GAZDAGOK.** Regény *Jókai Mór*tól. IV. kötet. **AZ UTOLSÓ BUDAI BASA.** Történeti elbeszélés *Jókai Mór*tól. Ára 4 kötetnek 4 ft. (Emich, Pest.)
- SZÁSZ GERŐ KÖLTEMÉNYEI.** Ára 1 ft. 30 kr. (Nyom. Herznél, Pest.)
- JÓKAI MÓR MUNKÁI.** Népszerű kiadás. XXI—XXIV kötet: **CSATAKÉPEK I—III k.** és **BUJDOSÓ NAPLÓJA I k.** Ára füzetenkint 40 kr. (Heckenast, Pest.)
- ESZTER** a szép kardaloknok. Regény. Irta *Vadnai Károly*. Két kötet. (Engel és Mandello, Pest.)
- FIUME** a magyar országgyűlésen. *Szalay László* által. Ára 40 kr. (Ráth, Pest.)
- MAGYARORSZÁG CSALÁDAI**, czimerekkel és leszármazási táblákkal. Irta *Nagy Iván*. Kilenczedik kötet. 1—2 füzet: *Lázár—Madách*. Ára 1 ft. 70 kr. (Ráth, Pest.)
- HÉT HÉT JOSEFSTADTBAN.** Átélt és írta *Kempelen Győző*. Ára 1 ft. 50 kr. (Szerző sajátja, Szeged.)
- A budapesti **SEBÉSZI** és **ORTHOPAEDIAI** magán-gyógyintézet működésének eredménye. Közli Dr. *Batizfalvi Samu*. (Müllernél, Pest, 1860.)
- IRÁNYESZMÉK** gróf *Mikó Imrétől*. (Emich, Pest.)
- KÉTSZÁZ ADOMA.** Összegyűjté *Hahaha* ur. Ára 30 kr. (Poldini, Pest.)
- MAROSVÁSÁRHELYI FÜZETEK.** Második évi folyam. I—VI. füzet. Szerkeszti és kiadja *Mentovich Ferencz*. Előf. a harmadik évi folyamra, 6 füzet, 3 ft. (Ref. tanoda betűivel, u. o.)
- Magyar **FÉNYGOLYÓK A NŐSÜLÉSRE** stb. Irta *Edvi Illés Pál*. Ára 60 uj kr. (Emich, Pest.)
- BORÜTH KÖLTEMÉNYEI.** Ára 1 ft. 50 kr. (Pfeifer.)
- AZ ORVOSOK S AZ ORVOSI TUDOMÁNY** Magyarországból stb. Külön lenyomat dr. *Súgár Fábíusz* orvosi naplójából. (Lampel, Pest.)
- KÉT NŐSZIV.** Regény. Irta gróf *Batthyány Arthurné*. A francia kéziratból fordította *Toldy István*. Ára 1 ft. 30 kr. (Emich, Pest.)
- MAGYAR TUDOM. AKADEMIAI ALMANACH 1861-re.** Az akadémia rendeletéből kiadta *Toldy Ferencz* titoknak. (Emich, Pest.)
- A MAGYAR KIRÁLYSÁG FÖLDRAJZA** az alkotmányos felosztás szerint. Iskolai és magán használatra írta *Batizfalvi István* tanár. Ára 40 kr. (Osterlamm, Pest.)
- KÖLTEMÉNYEK** Szász Károlytól. Két kötet. (Heckenast, Pest.)

TARTALOM.

Még néhány szó a kritikáról. Szász K. — *Bulcsu K.* költeményei. y. — A görög eposz Homér előtt. — A tavaszhoz. — *Tompa*. — *Vitam et sanguinem*. P. Szathmáry Károly. — *Értesítő*. — Nemzeti színház. — Vegyes. — Uj könyvek.

☞ **Melléklet: Előfizetési felhívás az „Anyák Hetilapja“ című lapra.**

Arany János, felelős szerkesztő és lap tulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. A szerkesztőség.